

КРИТЕРИЈУМИ ЗА ПРОФЕСИОНАЛИЗАЦИЈУ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Генерал-мајор проф. др *Божидар Форца*

Унацртима неких стратегијских докумената, објављених у државној заједници Србија и Црна Гора, потпуна професионализација Војске била је предвиђена за 2010. годину. То је имало одјека у јавности, нарочито код младе мушке популације која, по уставној обавези, подлеже служењу војног рока. Такође, у Стратегијском прегледу одбране, који је недавно усвојила Влада Републике Србије, професионализација Војске је један од принципа и опредељења, при чему су неки разлози, пре свега финансијски, довели у питање потпуну професионализацију до 2010. године. Прилика је, стога, да се, интерсубјективно, анализирају критеријуми – разлози за тај процес у трансформацији Војске Србије.

*Аутор ради у Управи за планирање и развој ГШ ВС

Критеријуми за професионализацију Војске Србије имају непосредан утицај на процес професионализације, нарочито ако се посматрају заједно. Међутим, може се посматрати и утицај сваког критеријума понаособ. У те критеријуме могу се сврстати: успостављени модел система одбране; мисије и задаци Војске; трајање војног рока, са аспекта

достизања потребних способности за извршење мисија и задатака; демографски потенцијал земље за одбрану и опредељење младе популације за служење војног рока; технолошки развој (модернизација) Војске; модел обезбеђења Војске подофицирским кадром; сопствене традиције и страна искуства; финансијски издаци (цена).

Сваки критеријум (разлог), посматран из двојено, може бити управо сразмеран или обрнута сразмеран професионализацији.

Успостављени модел система одбране

Систем одбране, у савременим условима, посматрано са правног гледишта, препознатљив је кроз моделе ослонца на сопствене снаге и ослонца на коалицију – савезништво. Де факто, постоји и трећи модел, а то је ослонца на неког (држава или коалиција) или подршка без формалног чланства у савезу. Међутим, чињеница је да у нашем ширем окружењу нема тзв. потпуне неутралности, која је препознатљива у скоријој историји, нарочито после Другог светског рата. Наиме, све земље Европе, без обзира на то да ли су чланице неке од безбедносних интеграција, мање или више, партиципирају у изградњи и очувању мира у свету и региону. То је једна од основних мисија оружаних снага земаља у окружењу. Република Србија, практично, примењује модел ослонца на сопствене снаге, у нацрту Стратегије одбране именован као модел тоталне одбране, односно декларативно изражава војну неутралност, уз партиципирање у оквиру Програма „Партнерство за мир“.

Успостављени модел одбране различито се односи према процесу професионализације оружаних снага. Тако, модел колективне одбране преферира професионалну војску, јер коалиција партиципира у одбрани. Модел ослонца на сопствене снаге више се ослања на бројност људског фактора, са мањим контингентом ору-

жаних снага у миру и већим за потребе рата, где је мобилизација кључни принцип.

Мисије и задаци Војске Србије

Мисије Војске Србије утврђене у Стратегијском прегледу одбране су:

- одбрана Републике Србије од оружаног угрожавања споља,
- учешће у изградњи и одржавању мира у свету и региону, и
- подршка цивилним властима у супротстављању претњама безбедности.

Остварење мисија захтева одређене способности Војске, с једне стране, а с друге учешће у тим мисијама подлеже извесним ограничењима. Она се односе на упућивање припадника Војске у иностранство или учешће у мултинационалним операцијама. Војска Србије симболично учествује у неколико мировних мисија у свету. У државној заједници Србија и Црна Гора постојао је закон који је регулисао такво учешће, а у форми нацрта урађен је и у Републици Србији. По постојећем закону и по предлогу новог закона у мировне мисије могу да се упућују само професионални припадници Војске, а тиме и професионални војници.

За учешће у мултинационалним операцијама свака земља, па и Република Србија, декларише посебне делове оружаних снага (војске). У складу са општим принципима мултинационалних операција, али и условима у којима ће те снаге бити употребљене (конкретна мисија) оне се оспособљавају, а затим се оцењује њихова припремљеност за мисију.

Снимио: З. Перге

Опредељење за учешће у мултинационалним операцијама, као мисија Војске, управо је сразмерно процесу њене професионализације.

Трајање војног рока

Обавеза служења војног рока је уставна категорија. У том смислу, а као критеријум за професионализацију Војске, посматра се обавеза служења војног рока са оружјем, јер постоји и могућност цивилног служења војног рока. С обзиром на то да се на конкурс за попуна места професионалних војника могу пријавити само лица која су служила војни рок са оружјем (изузев лица женског пола), то се цивилно служење војног рока не узима у обзир при анализи.

Војни рок са оружјем траје шест месеци, а подељен је на два периода, која трају по три месеца: период основне обуке и период колек-

тивне обуке. У основној обуци постоје две фазе, које трају по месец и по дана, и то: фаза опште обуке и фаза стручноспецијалистичке обуке. Практично, у првом периоду обуке треба добити обученог војника за његову војновиденциону специјалност, да би у другом периоду (колективна обука) та знања била обједињена у обуци јединица. Чињеница је, а то говоре и искуства земаља из окружења, да се војник за један и по, односно три месеца не може обучити у мери потребној за руковање сложенијом техником, изузев за решавање општих задатака из опште обуке. Зато су све земље из окружења у којима је војни рок трајао шест или чак девет месеци прибегле потпуној професионализацији. У нашој земљи већ сада је формацијско бројно стање Војске пројектовано на 90% професионалаца (не рачунају се војници на обуци).

Дакле, најскупљи је необучен војник. Војни рок од шест месеци је непродуктиван, јер

се војници оспособљавају на нивоу потребном за попуњу јединица које извршавају задатке и мисије Војске. Зато је професионализација једина могућа замена за непродуктиван војни рок у садашњем трајању. Свакако, то не мора значити потпуно укидање војног рока, односно може се анализирати могућност да се уведе добровољност служења војног рока, како су то учиниле и неке земље из окружења. Наиме, након времена проведеног на обуци, младићи и девојке који добровољно служе војни рок отпуштали би се из Војске и представљали базу за попуњу професионалним војницима, или за попуњу активне резерве, која је, такође, успостављена Законом о Војсци Србије.

Демографски потенцијал земље

Демографски потенцијал земље јесте један од значајнијих критеријума за професионализацију Војске, па га је неопходно анализирати са више аспеката, од којих се издвајају: законски основ, бројна величина и мотивација – опредељење младе популације.

Одлука о професионализацији Војске је у надлежности политике. Уставна одредба о обавези служења војног рока је на снази, док се не измени, у процедури којом се мењају одредбе тог највишег правног акта. Са друге стране, демографски потенцијал мора се посматрати у оквиру одредбе Закона о одбрани, у којој се наводи да само обучена лица могу да учествују у одбрани.

Може се констатовати да у Републици Србији постоји довољан број лица која су одслужила војни рок (и то млађе доби) и могу да се ангажују за служење у резервном саставу. Међутим, професионализација се, пре свега, посматра у мирнодопској попуни Војске. С тим у вези, поред броја лица која су служила војни рок, веома је битан став младе популације према војној служби, било као професионалних војника, било као подофицира. Чињеница је да се део младе популације опредељује за цивилно служење војног рока. Тај број није занемарљив у односу на важеће прописе обавезе служења војног рока.

Снимио: Д. Банда

Демографски потенцијал земље управо је сразмеран професионализацији Војске.

Технолошки развој – модернизација Војске

Технолошки развој – модернизација Војске, у најопштијем смислу схваћено, подразумева опремање савременим средствима и системима наоружања и војне опреме. Тај процес је евидентан у свим страним оружаним снагама, па и у Војсци Србије. У догледном периоду (средњорочном и дугорочном) Војска Србије треба да се опреми савременим средствима и системима телекомуникације и информатике, борбеним возилима точкашима, наоружањем за специјалне јединице и другим системима родова Војске. Реч је о изузетно сложеним и скупим системима који захтевају врхунски обучено људство за руковање, што подразумева њихово обучавање на тим средствима у дужем периоду, као и руковање убу-

дуће. За ту намену, објективно, не могу се користити војници на служењу војног рока. Стога су технолошки развој и модернизација Војске управо пропорционални њеној професионализацији.

Модел прибављања подофицира у Војсци

Стални састав Војске, у овом тренутку, према чл. 5. став 2. Закона о Војсци Србије, чине професионални припадници и војници на служењу војног рока. Професионални припадници Војске су (чл. 8. став 1. Закона о Војсци Србије) професионална војна лица и цивилна лица на служби у Војсци. Према чл. 9. став 1. Закона о Војсци, професионална војна лица су: официр, подофицир и професионални војник.

Подофицири су, највећим делом, попуњавали Војску након завршене средње војне школе. Искуства земаља из окружења су различита, али се такав начин попуње подофици-

рима сматра скупим. Наиме, подофицири у својој каријери, након завршене средње војне школе, практично, нису имали друге облике усавршавања. Стога, пројекција је да се подофицири у Војсци Србије обезбеђују од професионалних војника, који се квалификују на за то утврђеним курсевима и усавршавањима. Управа за обуку и доктрину разрадила је модел обезбеђења подофицира и њиховог усавршавања. Суштина тог модела јесте да се подофицири кандидују из реда професионалних војника; да професионални војници морају испунити одређене услове и завршити одговарајућа усавршавања како би постали подофицири; да се уводи обавеза завршавања одређених облика усавршавања, што је услов за напредовање. Дакле, напуштен је принцип напредовања по годинама стажа, како је некада било у ЈНА. На тај начин, обезбедиће се перманентност усавршавања подофицира, при чему само најбољи напредују и остају у систему.

Дакле, модел обезбеђења Војске Србије подофицирским кадром управо је сразмеран њеној професионализацији.

Сопствене традиције и страна искуства

Србија никада није имала потпуно професионалне оружане снаге – Војску. Томе треба додати да је скоро цео један век (до 2006. године) одбрана Србије била у надлежности федерације (СФРЈ, СРЈ, СЦГ). Међутим, као и у свакој делатности, једном мора бити први пут.

Страна искуства, у било којој сфери делатности војске, сама по себи, нису обавезујућа за Војску Србије, али се могу анализирати са најмање два аспекта: могућности примене у Војсци Србије и искустава примене у страним оружаним снагама, при чему се уочавају предности и недостаци у процесу увођења конкретног решења. С тим у вези, старешине Војске Србије и припадници Министарства одбране имали су бројне сусрете током неколико последњих година са припадницима страних оружаних снага свих земаља из окружења, већег броја земаља Европе, а и света. Та искуства, свакако, нису само у домену професионализације оружаних снага, али је та тема била готово незаобилазна у међународној војној сарадњи.

Чињеница је да су све земље из нашег окружења, изузев Албаније, успоставиле професионалне оружане снаге. Такође, евидентно је да се у неким од суседних земаља примењује принцип добровољности у служењу војног рока, односно обавеза служења војног рока је

„замрзнута“, по начелу добровољности. Такође, чињеница је да се, као надокнада за добровољно служење војног рока, лицима која се за то определе додељују финансијска средства у износу од по неколико стотина евра.

У складу са наведеним, потребна је озбиљна анализа и истраживање ставова младе популације о могућности добровољног служења војног рока и утврђивање статусних питања, као и надокнаде младићима и девојкама који би се определили за добровољно служење војног рока.

Потпуна професионализација Војске могућа је и без укидања обавезе служења војног рока. Наиме, на снази би могла да остане уставна обавеза служења војног рока, а након обуке војници се не би распоређивали у јединице, већ би се отпуштали кућама и чинили би основу – базу за будућу попуну професионалним војницима и активном резервом. То је ствар политичке одлуке.

Финансијски издаци

При увођењу било ког система и процеса у организационе системе, па и у Војску, једно од незаобилазних питања (критеријума-ограничења) јесте – цена. Са друге стране, поставља се сасвим логично питање – да ли се цена професионализације Војске мери само финансијским издацима.

Према подацима који су изнети на научно-стручном скупу „Војна професија у Србији – стање и перспективе“, одржаној недавно у организацији Института за стратегијска истраживања, презентоване су и информације о „цени коштања“ војника на редовном служењу војног рока и професионалног војника. Изнети подаци указују на минималне разлике. То би значило да је финансирање професионалне војске управо сразмерно њеној професионализацији.

Свакако, потребна је свеобухватнија анализа финансијских издатака за потребе професионализације, али се мора имати на уму да је најскупљи необучен војник.

Закључак

Професионализација Војске Србије је процес који је утврђен у стратегијским документима (усвојени Стратегијски преглед одбране). С тим у вези, циљ овог текста није питање да ли треба спроводити процес професионализације или не. Намера је само да се наведу начела – критеријуми који процес професионализације Војске ближе детерминишу.